

Landskap: Småland Upptecknat av: O. B. Halden
 Härad: Östbo Adress: Lund
 Socken: Kärda Berättat av: Karl Wahlström
 Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärda

Gjutare vid bruket.	s. 1-6.
Arbeters löner.	s. 7.
Levnadsförhållanden.	s. 8.
Påblåsning.	s. 9-11.
Ämne bruk.	s. 12-30.
Julslakten.	s. 31-32.
Julfirandet.	s. 33-35.
Den gamla drängstugan.	s. 36-39
Midssommarafton.	s. 40-43.
Gå åsgång.	s. 44-45.
Om löjror.	s. 47-48
Dymmelonsdag.	s. 46.
Tonete, näck och sjöia.	s. 49-51.
Orudokim.	s. 52.

Skriv endast på denna sida!

L. u. F. 34.

L. u. F. II

L. u. F. 31

ACC. NR

7543

Landskap: Småland Upptecknat av: A. D. Waldenarson
Härad: Östbo Adress: Lund
Socken: Kärda Berättat av: Karl Alfred Wahlström
Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Karl Alfred Wahlström är född på torpet Kullen Forsheda församling den 18 april 1871. Föräldrarna voro Rättaren Petter Fredrik Wahlström född 3. jan. 1842 i Karlsskega församling Jönköpings län, och hans hustru Matilda Maria Blom, född 2. mars 1849. vilkas äktenskap ingicks år 1870. På hösten samma år emigrerade man faster till Amerika. Jag blev uppfostrad hos min morfader dåvarande gjutmästaren Andreas Blom anställd vid Åminne bruk i Kärda socken. Vid 10-års ålder kom jag i gjutarelära och vid 18-års ålder i lära arbete vid masugnen och tackjärnstillverkningen under dåvarande masmästare Peter Magnusson.

Avflyttat från Åminne bruk den 23/8 1891 till Aug. Lunålls gjuteri Bredaryd. Åter arbete vid Åminne 11.4. 1893. Vid Skogsfors bruk från 22.5.1908 till 1.sept.1909. Gjutmästare vid Bredaryd och Mofors ? från 21.sept.1924 -1 juni 1926. Fortsättning vid Mofors bruk till 1927 då jag var i Bredaryd 1929 och 1930 i Moälva i Norge.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

7543:2

Landskap: Småland Upptecknat av: A.B. Holtenarson
Härad: Östbo Adress: Lund
Socken: Älsjö Berättat av: Carl Wahlström
Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Älsjö

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Den förste gjutare som är känd kom med lagman Dankvart till Åminne 1810 från Yxhultsunds herregård. Han var före detta lantvärnist och född på 1700-talet och hette Johannes Blom. Det berättas om honom att han lärt att gjuta i ynglignåren vid ett bruk som hetat Göttenfors ?. Sedan deltog han i några av Sveriges senaste krigar som soldat för torpet Högsåsen i Anderstorps socken i Västbo härad. Sönerna Johannis, Andreas och Karl födda i 1800-talets början fortsatte som gjutare.

Sedan tillkommer Hellbergssläkten som flydde från Finland till Sverige 1808 under dåvarande krig med Ryssland. Erik Hällberg först anställd som gjutmästare vid Åminne bruk, sedan som modellsnickare. Brodern Nils Hellberg gjutmästare vid Delaryd bruk. Dessa hade var sin fosterson (tason), Eriks fosterson hette Nils och var gjutare hela sin livstid vid Åminne. Delaryds-Hällbergens son fosterson hette Johan Hellberg och var gju-

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

7543:3.

Landskap: Småland Upptecknat av: A. B. Waldemarson
Härad: Östbo Adress: Lund
Socken: Kärda Berättat av: Carl Wahlström
Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

taremästare i Ängelholm.

Gjutningen bestod i huvudsak av grytan, Kittlen, Städstabben
och städ, bänk för vatten och blästerledning, värmeugnen, samt
gjutgods för kvarnen och sågen.

ACC. N:R.

M. 7543:4

Landskap: Småland Upptecknat av: A. B. Waldemarson
Härad: Östbo Adress: Lund
Socken: Kärda Berättat av: Carl Hållberg
Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Erik Hellberg född 18/8 1807 död 22/6 1890 och hans hustru kallades allmänt för Farfar och Farmor Hällberg. De bekände öppet sin kristna tro genom förkunnelse och vandel. på den tiden fanns ej barnmorskor utan vid bruket hämtades Farmor Hällberg till de talrika förlossningar där voro. Men den tidens barnsängar voro ej långvariga ty i de flesta fall var barnskaran stor förut och kvinnornas dagliga gärning mycket mera krävande än nu. Farmor Hällberg berättade: En kväll blev jag hämtad till Hammarsmedem Göran Grönbergs ~~änka~~ hustru, hon var barnsjuk nämligen. Vid tiotiden på kvällen födde hon en flicka som badades och lindades i vederbörlig ordning och då flickan var tyst och stilla beslutade jag mig för att ta en liten vilostund efter dagens plågor och besvär. Men döm om min förvåning då jag fick höra att det prasslade i köket. Jag rusar upp påklädd som jag var och finner mor Grönberg där sysselsatt med kaffekokning bara några få timmar efter det hon fått ett

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M 7543:5

Landskap: Småland
Härad: Östbo
Socken: Kärda
Uppteckningsår: 1941

Upptecknat av: A.B. Waldemarson
Adress: Lund
Berättat av: Carl Wahlström
Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

barn. Jag spørjer henne är du ej riktigt klok och hon svarar+
Jo dert är jag men jag tänkte bara koka litet kaffe att bjuda
er och gubben min på sängen för allt besvär ni haft med mig. "

Var barnet klent vid fööelsen hämtades farfar Hällberg för
att giva det nöddop som den tidens sed var. Han var en uppskattad
och gärna hörd religiös talare vid de möten som då kallades Bibel-
förklaringar.

Erik Hällberg var född i Finland. Fadern togs till fånga av rys-
sarna under Finska kriget. Modern flydde till Sverige med tre
barn, 1 flicka och 2 gossar - Erik och Nils. Det berättas att hon
gömde sig och barn under en bro över en älv som ryska armén ta-
marscherade över. Frigiven ur rysk fångenskap sökte fadern sig
till Sverige och tog där rätt på hustru och barn. Erik Hällberg

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R

7543:6.

Landskap: Småland Upptecknat av: A.B. Waldemarson
Härad: Östbo Adress: Lund
Socken: Kärda Berättat av: Carl Wahlström
Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

var en reslig man med stora kroppskrafter, ~~18~~

ACC. N:R

7543:7

Landskap: Småland

Upptecknat av: A.B. Waldemarson

Härad: Östbo

Adress: Lund

Socken: Kärda

Berättat av: Carl Wahlström

Uppteckningsår: 1941

Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Arbetarnas löner.

Masmästaren, dagslön kr. 1.75-2,00

Hyttedrängen " " L. 40-1.50

Slaggkörare " " 1.25-1.50

Bänkformare " " 1.10-1.25

Uppsättare " " 1.25-1.40

Kolfatare " " 1.10-1.15

Kolrisslare " " 1-1.00

För fullgod gjutare betalades för 12 timmars arbete 1.28 för dag eller 11½ öre per timme.

Lärlingar i 8-10 års åldern hade 0.2 öre i timmen.

Arbetarna hade dessutom fri bostad och vedbrand som bestod av ris och grenar.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

7543:8.

Landskap: Småland Upptecknat av: A.B. Waldemarson
Härad: Östbo Adress: Lund
Socken: Kärda Berättat av: Carl Wahlström
Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Levnadsförhållanden.

En familjeförsörjare hade 1.38 kr.
per dag och i många fall en
familj på 8-10 barn.

Fisket var fritt för arbetarna och på bärplockning tjänades
något litet.

Fattighjälpen försändes på roten. De fingo 1 skäppa korn per ?
och i kontanter 0.50-2.00 kr, per

De hade dessutom frihet att tigga inom socknen.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

No. 7543:9

Landskap: Småland

Upptecknat av: A. O. Veldneren

Härad: Letha

Adress: Lund

Socken: Hårda

Berättat av: Carl Wahlström

Uppteckningsår: 1941

Född år 1871 i Hårda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Påblåsning av masugnen var en högtidsdag vid bruket. Folket
var inbudat till klockan 6 på morgonen och bestod av på 1880:

1 masmästare, Peter Magnusson, Ibes.

1 hyttedräng Johan Samuelsson i Äspenabben.

2 slaggkörare F. Jarl och F. Lind.

2 bänkformare

4 uppsättare

2 kolfatare

2 malmgjutare

1 kol

Summa 15 man.

Redskap och verktyg framtogs och pipan fylldes med kol och
malm varefter den fick stå i c:a 6-8 timmar innan blästen på-
släpptes. Under den tid som folket väntade hölls masugnspre-

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R

7543:10.

Landskap: Småland

Upptecknat av: A. B. Waldemarson

Härad: Östbo

Adress: Lund

Socken: Kärda

Berättat av: Carl Wahlström

Uppteckningsår: 1941

Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

dikan av någon tillkallad präst. Klockare var en gjutare, Anders Johan Ström. Närvarande voro Herrgårdens herrskap med främmande, bruksförvaltare Malmström, bokhållare jämte alla vid bruket anställda arbetare även kvinnor och barn infann sig så långt utrymme fanns. Ström tog upp psalmerna och sjöng före och efter predikan vari alla deltog med andakt sjöngs som slutpsalm alltid psalmen 204,2 versar: Jesus låt mig städse börja--.

Är efter höll Malmström hälsningstal till masugnsfolket som började med: Jag hälsar eder alla välkomna- det gläder mig att se edra välkända ansikten ---o.s.v. När han slutat vinkade han uppåt (*bransen?*) med sin näsduk ty där höll i vanliga fall någon av smederna Sandström sig beredd att sätta vattenhjulet i gång till blåsmaskinen vilket efter denna signal omedelbart skedde. Ett väldigt dån och brus förnams då blåsmaskinen till masugnen nådde fram.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R

M. 7543:11.

Landskap: Småland

Upptecknat av: A.B. Waldemarson

Härad: Östbo

Adress: Lund

Socken: Kärda

Berättat av: Carl Wahlström

Uppteckningsår: 1941

Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sedan blev det lit och rörelse ,folket delades upp i två vakter

Masmästaren tog den första vakten och hyttedrängen den andra.

De fingo lägga sig c:a 6 timmar då det var deras tur.

s blåsning

Efter c:a 12 timmar blev i regel första utslaget,men i vanliga fall för hårt att gjuta något av . Först efter två dygns blåsning och sedan varmt bläst påsläppts började gjutningen på allvar.

Efter masugnens nedblåsning blev det masugnskalas.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R

M 7543:12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: A. B. Waldenarson
Härad: Ostbo Adress: Lund
Socken: Kärda Berättat av: Carl Wahlström
Uppteckningsår: 1944 Född år 1871 i Kärda

Åminne bruk anlades 1826 vid herregården av samma namn men flyttades 1900 till sitt nuvarande läge vid Åminne station på Skåne-Smålands järnvägen.

Malmen hämtades i huvudsak på sjöarna Vidöstern, Bolmen, Herrestad-sjö, Nästasjö och myrmalm från närliggande trakter.

Malmfiskarens fulla utrustning utgöres av Axelputa, varå dragstängen vilar, som efter upphuggningen av hål å isen med dragskrapan hopdrages den å sjöbottnen befintliga malmen mitt under hålet. När all den malm är hopdragen som finns å den yta han med rakan översträcker nedsättes sättlingen varefter kastrakan tages och med densamma kastas malmen i sättlingen som efter den blivit full upptages och dess innehåll utstjälpes på isen om vintern och på flotten om sommaren.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR.

7543:13.

Landskap: Småland

Upptecknat av: A. B. Woldenarson

Härad: Östbo

Adress: Lund

Socken: Härda

Berättat av: Carl Wahlström

Uppteckningsår: 1941

Född år 1871 i Härda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Masugnen vid Aminne.

Masugnen var inrymd inom kolossala stenväggar c:a 5 meter höga och 1½ meter tjocka och 40 alnar i fyrkant. Pipan var 40 fot hög och nedre delen till 5 meters höjd murad av gråsten, övre delen 7 meter av tegel. En mindre å från Bestorpsjön var den drivande kraften - ty ett vattenfall på 20 alnar bildas där - vid Aminne vid nämnda flods utfall i Källunda sjön. Där drevs ett tröskverk, två blåmaskiner, en kvarn, en stångjärns- och en knivhammare, samt såg och benstamp med varsin vattenhjul, respektive 9 alnar i diameter.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 7543:14.

Landskap: Småland Upptecknat av: A. B. Waldenarson

Härad: Östbo Adress: Lund

Socken: Kärda Berättat av: Carl Wahlström

Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Exempel på en gammal Åminneuppsättning malm från

Vidöstern 64,51 0/0

Bolmen 14,10 2

Herrestadsjön 5,32 "

Nästa sjön 6,82 "

Myrmalm 9,25 "

(. Detta kan möjligtvis vara avskrift ur en bok gjord av
berättaren)

ACC. N:R.

M. 7543:15

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Skåne Upptecknat av: A. B. Faldenstrom
Härad: Östbo Adress: Lund
Socken: Kärde Berättat av: Carl Wahlström
Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärde

Malmupptagare som på 1800-talets senare hälft voro mest kända och
bemärkta var:

Erik i Erikslund	Hånger.
Lars i Källevek	"
Samuelsson i Forsborg	"
P.M.Lönn i Sjöbo	"
Johan Holm	"

Malmupptagarelönen var 17-25 öre för 100 kilogram. Och kunde en
rask upptagare förtjäna 3-4 kronor per dag vilket ansågs som en
stor förtjänst den tiden.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R

M 7543:16

Landskap: Småland Upptecknat av: A.B. Waldemarson
Härad: Östbo Adress: Lund
Socken: Kärda Berättat av: Carl Wahlström
Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Malmkörning.

Malmen måste ju transporteras till Bruket där den uppvägdes på malmvågen av en brukets bokhållare och sedan köras till malmens upplagsplats där den togs emot av soldat Spång.

Transporten av malmen verkställdes med dåtida dragare -hästar, oxar i enbet och par, även kor förekom någon gång. Det var både kvinnor och män som skötte tömmar och piska på den tiden.

Kolen till bruket köptes i huvudsak från trakten utom den som kolades i egna sko-går. Långa rader med kol- och malmkörande stod under vintertiden utefter vägarna.

Kol kom från Frylet, Karlsfors, Kulltorp, Bredaryd, m.fl. socknar.

Malm från Vidöstern, Bolmen, Herrestadsjö, och Nästasjö. När avlastningen var skedd skulle det betas. Dragarna skulle ha hö och hav-

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R

M 7543:17

Landskap: Småland Upptecknat av: A.B. Waldenarson
Härad: Östbo Adress: Lund
Socken: Kärda Berättat av: Carl Wahlström
Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

re. Kōrsvennen inträngde i smedja och gjuteri där som fanns värme, försedda med väskor innehållande brödkakor och ost, smörask och mjölkflaska. Kolkörande från Frylet ^{hade} brännvin köpt i Värnamo och Kullborna och de från Bredaryd ^{hade} förfriskat sig på Forsheda gästgivaregård.

Kolen emottogs vid ladan av en ~~man~~ av bruksbokhållarna som mötte kolryssarna och såg till att inga bränder fanns bland kolen. Kolen räknades i läster. En läst är 12 tunnor och häckarna rymde i vanliga fall 1-1½ läst och betalades med 2,50-3 kronor per läst. Kontroll å levererad kol, fördes med trädstavar, som passade emot varandra. De sammanlades och drogs en såg rätt över ~~hela~~ båda samtidigt så att en synlig skåra uppstod. Varje skåra betecknade en levererad läst kol.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7543:18.

Landskap: Småland Upptecknat av: A. B. Waldenarson
Härad: Vetbo Adress: Lund
Socken: Björna Berättat av: Carl Wahlström
Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Björna

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

På Åminne gjordes kittlar för pottaskebränningen. Det var trebenta grytor med vida med låga kanter och de rymde väl en 100 liter. Det fanns i olika storlekar från två till tjugo kannors. Själva formsättet kallades för kicksgrytor.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R

No. 7543:19.

Landskap: Småland Upptecknat av: A.B. Waldemarson
Härad: Östbo Adress: Lund
Socken: Kärda Berättat av: Carl Wahlström
Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gjutarna som voro skickliga lånades från bruk till bruk och då hade de fritt husrum och så fingo de skicka hem litet pengar till familjen. De hade i allmänhet 1 rum och kök och fri vedbrand och så köpte de mjölk på herrgården och en gång i månaden mjölk som fördes till kvarnen av fruntimrena på kälkar eller kärror. Min mormor bar en $\frac{1}{2}$ tunna råg en 4-dings väg på ryggen men så var hon också av ätten Stjärna ✓

Jag uppfostrades hos mina morföräldrar och ibland när jag gjort något gallet och skulle ha stryk och sprang man väg men då ropade mormor: "Jag hinner dig inte / men jag möter dig nog antingen vid matbordet eller i sängen."

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 7543:20.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

På Årsmine bruk gjordes också
sättugusplattor. Flest av dem
finnas uppsp på Nordiska
museet.

Så gjordes också s. k. grisaplo-
gar som användes att plöja med
på stenig mark och man be-
hövde bara 1 ko för att köra
den.

Vid gjutningen göres kärnan av bläslar och sand. Kärnan "blackas" med grafit + fint mjöl + doctum (för fasthetens skull) för att binda kärnan så att denna är fast och ej går sönder när jämet pressas in i gjutformen.

Ibland använder man kalk istället för grafit - båddera hindrar sandkornen att tränga fast vid jämet som i så fall blir "sandbitet".

Kärnan av själva modellen är sanden blandad med stenkolsstoft för att ytan på gjutgodset skall bli slät + fin. Ty genom att kolan är blandad med sanden blir

das gas som läggs sig runt sand-
holmen. Till klenare gjutgods
användes i stället slämjöl.

Före 1895-1900 hade vi istället
för grafitt släkolsoot och mjöl,
som var klabbigt så att släkolsootet
fastnade vid det. Detta använ-
des att "blacka" källorna med.

Före hade man inte blacka
utan "swäta" (svärta). Källan blir
nämligen svartaktig av sootet som
strykes på.

Slaggen användes inte. Nu när
vi smälter tackjärn blir det inte
mer än 1 skottkärra slag per
ton.

Blåsningskam pampjön - det var
årsgångsen av masugnarna - va-
rade så länge föräden av
malen och kol räckte - ungefär
5-6 månader. Det berodde mycket
på föregående vinter - hur länge
sjön varit isbelagd så de kunnat
laga upp mycket malen. Ju
längre tid järnen lågo frus-
na ju längre tid hade de
på sig att laga upp och köra
malen till bruket.

Massmästaren liksom de övri-
ga arbetarna utom gjutarna
var torpare. När torparna
fästes ~~vara~~ vid bruket som ar-

betare fingo de låga dagsver-
kare till korpren.

Kleusmeder, spiksmeder och
hammarsmeder de hade ar-
bete året runt.

Två välkända stångjärnsmeder
av släkterna Grönberg och Blåsjö
voro kunniga till ännu
bruk.

Alla arbetarna voro likställ-
da vid rangskillnaden beträffan-
de lönerna varierade dä-
remot.

ACC. N:R

M. 7543:25

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVLandskap: SmålandUpptecknat av: A. B. ToldemanssonHärad: BothoAdress: LundSocken: KärdaBerättat av: Carl ToldemanssonUppteckningsår: 1941Född år 1871 i Kärda

När järnet var smält och rann ned i dämnet östes det med smidesjärnskopor påsmetade med sand och lera ner i gjuthålen i "flaskorna". Flaskan var namnet på själva gjutfomrn som bestod av två trälådor med hårt pressad sand som lagts ovanpå varandra och i vilken själva modellen pressats in. Genom gjuthålet som gjorts i den övre sandhålan rann järnet så ned i det efter modellen formade tomrummet och stelnade där. När järnet kallnar drar det ju ihop sig och därmed spricker själva sandformen så att den måste göras ny för varje gång genom att den räfsas ut och fuktas med nytt lervatten. De olika modellerna skars i ek av brukets modellsnickare. Nu göras alla modellerna i al. Efter som järnet krymper ungefär en centimeter på 96 cm. så tar snickarna aren detta med i beräkningen och gör trämodellen litet större för att järngodset skall få den rätta storleken.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7543:26.

Landskap: Småland

Upptecknat av: A.B. Waldemarson

Härad: Östbo

Adress: Lund

Socken: Kärda

Berättat av: Carl Wahlström

Uppteckningsår: 1941

Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

När kolarna kommo till bruket brukade de gå in och äta sina matsäckar i gjuteriet i masugnen där det var varmt och skönt och när de kört i slädar brukade vi pojkar alltid byta om skaklar för dem så de fingo en lång och en kort och de passade ju inte när kolarna skulle spänna för hästen igen. När de så skulle byta skaklar med varandra kommo de alltid i gräl och så blev det slagsmål.

Det var liksom alltid litet hat mellan bönder och gjutare. Östboarna köpte sitt brännvin i Värnamo och Västboarna sitt i Forsheda gästgivaregård och sedan slogos de på marknaderna i Värnamo. Östboarna voro bönder och tyckte att de voro förmer än Västboarna som voro fattiga knappt torpare en gång utan mera gårdsfälthandlare och industrarbetare.

Skriv endast på denna sida!

M. 7543 : 27

ACC. N:R. _____

Landskap: Småland Upptecknat av: A.B. Waldemarson

Härad: Östbo Adress: Lund

Socken: Kärda Berättat av: Carl Wahlström

Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Prygelstraff förekom förr vid bruket. August Gran som var en ^{munker} fyr hade doppat händerna i tjära klappade om en gubbe som brukade springa med skvaller så att han fick tjära där bak på byxor-na. Gubben kunde inte begripa hur det gått till när de frågade honom därom på brukskontoret men så kom han att tänka på att Gran tagit honom i famn och klappat honom där bak. Och då sade de på kontoret att Gran skulle ha stryk men när Gran fick veta att han skulle få prygelstraff slet han sig loss och dök ner i Lagan och sam under vattnet över på andra sidan och satte sig i en granbacke och tittade på mens all~~ä~~ folket höll på att dragga efter honom. Det har ej hänt i min tid utan det var bara oss pojkar de brukade hålla efter.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R

Me 7543:28

Landskap: Småland

Upptecknat av: A.B. Waldenarson

Härad: Östbo

Adress: Lund

Socken: Kärda

Berättat av: Carl Wahlström

Uppteckningsår: 1941

Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En hop luffare brukade komma på nätterna då var kransen alltid ledig och då fingo de ligga i malmhögarna över natten för där var varmt och när de steg upp på morgonen fingo de gå upp i köket och få litet mat. En som ofta brukade hålla till där var en som hette Jarn från lilla Källunda han var inte riktigt klok.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R

47543:29

Landskap: Småland

Upptecknat av: A.B. Waldemarson

Härad: Östbo

Adress: Lund

Socken: Kärda

Berättat av: Carl Wahlström

Uppteckningsår: 1941

Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Johannes i Berghem brukade komma och få ligga uppe i kransen på britsarna i värme. Där var så förfärligt med loppor som ingen kunde undgå att få på sig. På morgonen satten han sig för att fånga dem men när de bara hoppade undan blev han förargad och sade: "Det var ena välsignade lopp^or ni har här! De hoppar så förfärligt långt tacka vill^e jag dom där hemma som är grå och de går så sakta, så sakta." Han menade lössen.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R

M 7543:30.

Landskap: Småland

Upptecknat av: A.B. Waldemarson

Härad: Östbo

Adress: Lund

Socken: Kärda

Berättat av: Carl Wahlström

Uppteckningsår: 1941

Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Original i trakten voro:

Gjutare F. Blåsjö

" nils Hellberg

Torpare Petter på Lilla-by

Soldat Spång på Fällan

Skräddare Anders Petter i Lilla Skogsåkra.

Gamla Inga som bryggde.

Sara i Lundholmen som tiggde

Sven " " " " .

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7543:31.

Landskap: Småland Upptecknat av: A. B. Waldemarson
Härad: Östbo Adress: Lund
Socken: Kärda Berättat av: Carl Wahlström
Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Julslakten försigick^{g,} alltid i december månad och utfördes av gamle masmästare^r Peter Magnusson i Lbers . Då ingen arbetstid fick förspillas mellan klockan 6 på morgonen och klockan 7 på kvällen -12 timmar per dag med en arbetsförtjänst som utgjorde 1.38 per dag för nämnda timmar så måste natten tagas i anspråk. Vanligtvis börjades det kl.2 på natten då slaktaren kom Då skulle skållvatten vara vid kokpunkten torvedsstickor^r för belysningen, kittel för upphämtningen av blodet, kaffet kokt och brännvin efter råd och lägenhet och minst två handfasta kärlar. Brännvin var nästan nödvändigt ty fick slaktaren ej "sticksup" dog grisen ej så fort som önskat var. På bruket var tävlan om vilken gris som skulle under året uppföda likast gris. Detta bestämdes efter istres vikt som grisen hade och skulle för säkerhetens skull vägas av slaktaren. Var det 1 $\frac{1}{2}$ pund var det bra men var det under 1

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR.

7543:32

Landskap: Småland Upptecknat av: A.B. Waldenarson
Härad: Östbo Adress: Lund
Socken: Kärda Berättat av: Carl Wahlström
Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

pund då var grisen dålig. Detta dryftades på kvinnornas kaffe-
rep och i masugnen bland männen. Slaktarens lön bestod i en korv
och en pylsa av varje slag jämte en palt för varje familjemedlem
i slaktarens hushåll jämte nacken av grisen kallad ("Sviken")
Klockan 5 måste slakten vara färdig ty en timma återstod till
klockan 6 då man skulle vara i arbetet.

ACC. N:R.

M. 7543:33.

Landskap: Småland

Upptecknat av: A.B. Waldemarson

Härad: Östbo

Adress: Lund

Socken: Kärda

Berättat av: Carl Wahlström

Uppteckningsår: 1941

Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVJulfirandet.

Säd uttogs på gårdens magasin och bars till kvarnen vilken skötte
tes av Anders Petter i Enet. Efter Sämning och vederbörlig
förtullning hemfördes mjölet till respektive hem för det mesta
av kvinnorna antingen på ryggen eller på kälke.

Bakning, Byk, Brygd, Slaktning förekom i ett gemensamt hus för
hela bruket kallat "Bakståvan". Att sämjan inte var god bland
brukets kvinnfolk i dagarna före jul är lätt förståeligt på
grund av den trängsel som då uppstod i nämnda bakstuga och ord-
bytena var inte alltid de ljuvaste från ljuva kvinnoläppar och
även handgripligheter förekommo då lut och vört förekom som
vapen. Sådana kvinnor som inte hade kommit till bruket utan att
vara släkt med några av de dominerande hade mycket svårt att
klara sitt julstök. Och det hände att sådana fick taga bakträ-

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M 7543:34

Landskap: Småland

Upptecknat av: A.B. Waldemarson

Härad: Östbo

Adress: Lund

Socken: Kärda

Berättat av: Carl Wahlström

Uppteckningsår: 1941

Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

get på en kälke och ge sig iväg utanför bruket för att få baka
sina gullimpor hos någon som disponerade bakugn.

ACC. N:R.

M 7543:35

Landskap: Småland
Härad: Östbo
Socken: Kärda
Uppteckningsår: 1941

Upptecknat av: A.B, Waldemarson
Adress: Lund
Berättat av: Carl Wahlström
Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

På julkvällen voro alla masugnsarbetarna bjudna till herrgården att doppa i gryta vid 4-tiden på eftermiddagen och då fick de sogel och risgröt också. Och då skulle de rimma till gröten. En gång var det en pojke som satt bredvid Mätta i Norrgård som var flintskallig och som rimmade så: Denne gröten är kokt i en gryta och inte i en fjärding här sitter Axell i Norrgård med sin flintskalleta käring." Då vände sig Mätta mot gamle Blåsjö som satt bredvid pojken och som hon förstod hade hittat på rimmet och rimmade själv: " Denne gröten är kokt i en gryta och inte på en måse - det hade varit i säck inⁿ det kom i påse."

Skriv endast på denna sida!

Den gamla Drängstugan.

En mötesplats för alla. Där bodde
gårdens drängar, stalldrängar, Rättaren
Ladugårdens drängar.

b. t. m. II:

Luffare fick logen för vatten i
en stenhild stäng vid dörren.

Inredningen.

En stor öppen spis där stekhordarna
brann den hälla i stiden dygnet om.
Stora knutar av bok och björk som ej
gick att klyva till små ved infördes
till drängstugan rullades upp på
en plankor åt eldstaden. Ett stålknelt
höggs ned i golvet lutades mot näm-
nda knuta som stöd för att den ej skulle
rulla ner. Runt väggarna vägg-
fasta stänger - drängarnas sopplattor,
säckta om dagen med en lera, som

Arbete
A

Ljantögjorde gärdens dagsverkare
sitt matbord och sittplatser under
vinster. En hyvelbänk för gärdens
stojdare men även använd till
speltbord för brukets och gärdens
kortspelslystna män.

I kabet fanns s. k. jällstänger
för förkuring av vaxehanda som
drängarnas kläder m. m. Andra
vårningen bestod av de s. k. Hand-
verksrummen, Changel och Styk-
rum, de första för Skomakare, Sadel-
makare och Skräddare använda
både som verkstad och sovrum.

Den lördagskvällen jämte sönda-
gar skeddess dansen livligt i Dräng-
slugan. Brukets ungdom såväl som
gärdens. Jag kommer ihåg att de

prjaka som under dansen kunde
hoppa och stöta huvudet i jätt-
stängerna ausiga mycket viga
och märkvärdiga.

Det hände ibland att något
par som stöttat på dansen gick
en lugga upp att vila sig i följt
nämnda hantverksrummen i
någon ledig säng och det hände
att sådana stöta slumrade in
och kvarglömdes sig till påföljande
morgon.

I någon till drängstuga
kunde väl bevakas från her-
gårdens köksfönster, därför gick någon
snygg och välkänd yngling dit
så dröjde det inte lång stund förrän
någon av gårdens kvinnliga tjänste

ACC. NR. M. 7543:39

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

hade ärende till Högskommittén,
för att hämta någon handduk
eller dylikt. Så blev det ett möte
och ingjörande om sammanträffan-
de på följande kväll.

Midnattsafton vid Åminne.

Alle arbetskare med hustrur
voro inbjudna till Herrgårdens
på kaffe vilket dracks ute i det
gröna. Under tiden klädde ung-
domarna monträdet, vid 5-
tiden var allt klart för att resa
nämnda träd och alla samlades
så väl gammal som ung och hjälp-
tes åt. Så först blev det en ring-
dans runt monträdet, efter
ett dragspel sedan dansades
polka, vals, polka par om par.

Brudspjåkarna som bestod av
gjutare och smeder var riktiga
dansmästare och charmörer.

Flickor, ja det fanns det gott om.
Åminne Herrgård hade 7 piger

ACC. N.R. M. 7543:41.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

(fränken videln parade ej då).
Kallunda hougård lika många.
Skedingsnäs, Wallerstad och Polleons
ej av frygörerna och så för all del
bruksflickorna, de finaste av
allihop.

ACC. N:R.

M. 7543 : 42.

Landskap: Småland

Upptecknat av: A.B. Waldemarson

Härad: Östbo

Adress: Lund

Socken: Kärda

Berättat av: Carl Wahlström

Uppteckningsår: 1941

Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Midssommarstången kallas av de äldsta här för majnträäd och vi säger menträd och det är egentligen bara de unga som börjat kalla den för midsommarstång.

Midssommarnatten dansade ungdommen på gården . Då var det mycket folk och menträdet var rest. Masugnen var i gång då. En väldig mängd rallare kom för att titta på och ~~älska~~ dansa och vid 11-tiden på kvällen kom baronen ner till masugnen och gick fram och sade : " Nu får det vara slut och var och en får gå hem till sitt ,det här stojet vill jag inte veta av längre!" Då var där ett rallarelag som kommit från Morrskog och en stor rallare en "före detting" gick fram och gjorde honnör och sade:" Det var synd det baron för vi ha gått lång väg hit för att få dansa och ha litet roligt."- "Då kan ni ta och hålla ordning här så får ni spela och dansa men det får inte vara något skräål och skrän."

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R.

M. 7543:43.

Landskap: Småland
Härad: Östbo
Socken: Kärda
Uppteckningsår: 1941

Upptecknat av: A.B. Waldemarson
Adress: Lund
Berättat av: Carl Wahlström
Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Och när så rallarna tagit befälet där var där en full dags-
verksdräng som började skråla och skräna och då tog den store
rallaren honom och ruksade honom som han varit en näsduk och
sedan var där så tyst och lugnt.

I Hånger fanns en plats som kallades för majnträdsbacken.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R

M 7543:44

Landskap: Småland
Härad: Östbo
Socken: Kärda
Uppteckningsår: 1941

Upptecknat av: A.B. Waldemarson
Adress: Lund
Berättat av: Carl Wahlström
Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Årsgång.

Nils Hellberg brukade gå årsgång och han påstod att han kunde utröna hur nästföljande år skulle bli. Han gick omkring och påstod att han kunde höra om arbetet var i gång och om det lät som om det var bråttom med arbetet eller så. Jag var med honom en gång. Vi gick ut klockan 12 på julnatten och från det man var gången ut till det man var kommen och till man var kommen hem fick man ej tala med varandra. Vi brukade gå i masugnen, gjuteriet, smedjan och bruket. Men sista gången jag var med då var det en telefonledning som sjöng i blåsten och då tog Hellberg mig i armen och påstod att det var någon som skulle dö under året ty han hörde att det var någon som "sjöng ut". Han tyckte att han hörde folks junga som de brukade göra när de var ut en död ur huset. Men det var bara telefonledningen han hörde. Han brukade

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R.

No. 7543:45

Landskap: Småland Upptecknat av: A.B. Valdemarsson
Härad: Botbo Adress: Lund
Socken: Kurda Berättat av: Carl Wahlström
Uppteckningsår: 1944 Född år 1871 i Kurda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Han brukade nästan vara halvfull när han gick och sedan den gången
gick jag inte med honom längre. Det var många som brukade gå årsgång.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

7543:46

Landskap: Småland Upptecknat av: A.B. Valdemarson
Härad: Ostbo Adress: Lund
Socken: Kärda Berättat av: Carl Wahlström
Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I dymmelveckan -onsdag var det visst - så skulle fruntimnerna gå ~~va~~ bittida på morgonen och ställa sig på en jordfast sten alldeles nakna och ropa:"Så långt detta rop höres så är sanket mitt för detta år!"Om någon kunde avbryta hennes ord hade hennes rop ingen makt. Och så var det två ställen ett som hette Hagen och hörde till Skedingsnäs och ett som hette Enet och hörde till Åminne. Johanna på Hagen var det som var ute och rppade på morgonen men Johan på Enet stod ute på lur och invände:"Då sket Du det Johanna!" -"Jaså är det du Johan " sade hon och skämdes och gick in.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR.

No 7543:47

Landskap: Småland Upptecknat av: A.B. Waldemarson
Härad: Östbo Adress: Lund
Socken: Kärda Berättat av: Carl Wahlström
Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Hur lopporna omintetgjorde två äktenskap.

Det var två arbetare på masugnen och de hade var sin fäst-
mö på Källunda gård och en lördagskväll skulle de gå till dem.
Men de voro färdiga och tvättade alldeles förtidigt för flick-
orna vor ej lediga förrän nio på kvällen. Därför gingo de
båda fästmännen in i masugnen och lade sig att vila i "labbit"
som var en viloplats för alla arbetarna i hyttan och där var
så förfärligt mycket loppor. Under tiden hade de fått loppor-
na på sig och sedan fortsatte de till Källunda och träffades
fästmörna. Men det dröjde inte länge ^{förrän} en mejerska som var i

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

No. 7543:48.

Landskap: Småland
Härad: Östbo
Socken: Kärda
Uppteckningsår: 1941

Upptecknat av: A.B. Waldemarson
Adress: Lund
Berättat av: Carl Wahlström
Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

skap med den ene kavaljeren talade om att lopporna gått över till henne vilket hon konstaterade med grepp i sidorna än här och än där på kroppen och så säger hon att de skall gå ut. Och då stod de andra redan därute och så skildes de åt för kvällen. Men nästa lördagskväll när de båda fästmännen kommo till Källunda sade flickorna: "Ni äro så fulla med loppor era lushundar så vi vill inte ha med er att göra!"

Så där strandade två äktenskap för loppornas skull.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

N. 7543:49

Landskap: Småland Upptecknat av: A.B. Waldenarson
Härad: Östbo Adress: Lund
Socken: Kärda Berättat av: Carl Walleström
Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

August Grönberg ~~h~~ var en hammarsmedsdräng och han brukade se tom-
tar. En gång träffade ~~en~~ en tomte bakom kolladan. Grön-
berg tilltalade ~~honom~~ men han svarade inte. August Grönberg
var en trovärdig karl.

Han brukade ofta se en liten tomte stå och titta in i ugnen
genom glaset i pipan där blästen går in. När Grönberg såg tom-
ten gick det alltid bra.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M 7543:50.

Landskap: Småland Upptecknat av: A.B. Waldemarson
Härad: Östbo Adress: Lund
Socken: Kärda Berättat av: Carl Wahlström
Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Näcken var speleman och de som kunde spela bra troddes ha lärt sig av näcken. De fick ~~visst~~ satsa något visst till honom och det var en peng tror jag.

Gjutarna och smederna de trodde inte så mycket på sådant utan det var mera bönderna. Men tomtar det trodde de på.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7543 : 51.

Landskap: Småland Upptecknat av: A.B. Waldemarson
Härad: Östbo Adress: Lund
Socken: Kärda Berättat av: Carl Wahlström
Uppteckningsår: 1941 Född år 1871 i Kärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Hanna min ~~hustru~~ hustru och en pojk gingo på isen en kväll när de mötte en kvinna. Hanna sprang emot henne och trodde att det var hennes syster och frågade hur det var med hennes lilla dotter Teolinda. Men kvinnan gick förbi henne utan att svara och när de såg efter henne så skingrades hela gestalten och det blev bara liksom hår och ragg kvar på isen. Det var nere på Källundasjön och det var sjörået som hade visat sig. Fiskarna borde vara snäva med sjörået för fiskets skull.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7543:52.

Landskap: SmålandUpptecknat av: A.B. WaldenroosHärad: ÄtboAdress: LundSocken: ÄtboBerättat av: Carl WahlströmUppteckningsår: 1941Född år 1871 i ÄtboLUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Carl Wahlström hade ett bruda-skrin med fyra fack som voro avsedda för kryddor. Det skulle bruden ha med sig till kyrkan och sedan skulle den gå runt bland staten eller stassen som voro inbjudna ~~se~~ och sutto i en eller två bänkar. Den skulle gå från man till man så att var och en kunde få ta den krydda ~~han~~ han tyckte bäst om.

Hela skrinet $23\frac{1}{2}$ cm.långt och $16\frac{1}{2}$ cm.brett och ungefär 12 cm. högt och delat i fyra lika stora fack.

Skriv endast på denna sida!